

ББК 63.5:81.2:86.3 (2Укр)
УДК 94:39:81.2:314.127.7 (477)

Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри: збірка наукових праць. Вип. 6 / відп. ред. М. І. Михайлуца. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2017. – 460, [1] с.

Збірка наукових праць присвячена історії Півдня України та Подунав'я у різні періоди та епохи, українській культурі та духовності сусідніх етнокультур, історії православ'я та інших конфесій, міжнародним і міжрегіональним зв'язкам, мовознавству тощо. До збірки увійшли матеріали VI Міжнародної наукової конференції та круглого столу «Декомунізаційні процеси в країнах євро регіону Нижній Дунай: засоби, досвід, наслідки», що відбулися у м. Одеса 28-29 квітня 2017 р.

Видання розраховане на вчених-істориків, краєзнавців, мовознавців, викладачів, студентів і всіх, хто цікавиться історією та духовністю.

Відповідальний редактор:

Михайлуца М. І., доктор історичних наук, професор

Редакційна колегія:

Бажан О. Г., кандидат історичних наук, доцент (Київ)

Бачинська О. А., доктор історичних наук, професор (Одеса)

Будеянке К. доктор історії, професор (Бухарест, Румунія)

Єнаке Дж., доктор історії, професор (Галац, Румунія)

Котляр Ю.В., доктор історичних наук, професор (Миколаїв)

Лисенко О. Є., доктор історичних наук, професор (Київ)

Реєнт О. П., доктор історичних наук, професор (Київ)

Петренку А. доктор історичних наук, професор (Кишинів, Молдова)

Тригуб О. П., доктор історичних наук, професор (Миколаїв)

Тулуш А.-В., доктор історії, професор (Галац, Румунія)

Молдован С., доктор історії, професор (Бухарест, Румунія)

Редактори-упорядники:

Гоголенко О. П., Дзинглюк О. С.,

Кваша Т. Г., Фесан М. В.

Рецензенти:

Сенкевич Є. Г., доктор історичних наук, професор (Миколаїв)

Діанова Н. М., доктор історичних наук, професор (Одеса)

Позиція редакції може не збігатися з думкою авторів. Усі права застережені. Передруки та переклади можливі за згодою авторів.

Друкується за рекомендацією Вченої Ради Одеського національного морського університету. Протокол №10 від 29 березня 2017 р.

ISBN 978-966-930-178-9

© Одеський національний
морський університет, 2017

Проведення конференції стало можливим
завдяки фінансовій підтримці нашого щирого друга,
Почесного громадянина Одеської області
Сергія Рафаїловича Гриневецького

також висловлюємо вдячність

Директору ТОВ «Південний сенат»
Ксандінову Н.Т.

Директору ТОВ «ПЕТРЕЛ ПОРТ СОЛЮШН»
Назарку В.М.

В'ячеславу Гергієву

та

Дмитру Плісюку

**Редакція висловлює Вам сердечну вдячність
за розуміння проблем науковців і фінансову
підтримку наукової конференції та цього видання.**

Шановні друзі!

Щиро вітаю учасників і гостей VI Міжнародної наукової конференції «Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри».

Проведення таких конференцій стало вже доброю традицією для Одеси. І кожна з них – важлива подія в науковому та культурному житті не лише області, але й усього Причорномор'я.

Безперечно, що кожен із вимірів, які розглядаються в ході конференції є важливим у контексті того, що відбувається сьогодні в Україні і не лише в ній одній. Наша держава, як і весь світ вступила в період політичної турбулентності, коли руйнуються усталені системи соціальних, економічних, культурних, міждержавних відносин.

Історичні дослідження набувають особливого значення саме зараз, коли ми відзначаємо 100-ліття подій, які визначили хід ХХ-го століття і продовжують визначати його й досі. Невдачі, які спіткали будівничих української державності у 1917-1920 роках були зумовлені багато в чому саме внутрішніми факторами: відсутністю єдності серед українського народу та його верхівки, браком політичної волі, нерозумінням елітою тих викликів, що стояли перед державою. І треба не забувати про це, якщо ми прагнемо бачити нашу країну сильною та квітучою.

Праця історика не лише дослідження минулого. Вона, безперечно, впливає на майбутнє. Бо, чим частіше ми будемо звертатися до подій нашої давнини, ретельніше прислухатися до думок наших предків, які спиралися на власний гіркий досвід, тим менших помилок ми уникнемо надалі.

Бажаю всім учасникам конференції творчої наснаги, нових наукових досліджень і цікавих відкриттів!

**Сергій Гриневецький, народний депутат
України III, VI та VII скликань**

ЗМІСТ

БАЖАН О.Г. МАСОВІ ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ НА ОДЕЩИНІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1938 РОКУ ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ ПАВЛА КИСЕЛЬОВА.....	14
БАЧИНСЬКА О.А. ГЕОГРАФІЯ ПРОЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА В БЕССАРАБІЇ В ПЕРШІЙ ТРЕТИНІ ХІХ ст.	20
БОНДАРЕНКО Д.Я. ОДЕСА В АГРЕСИВНІЙ ПОЛІТИЦІ РАДЯНСЬКОЇ РОСІЇ (ГРУДЕНЬ 1917 – ГРУДЕНЬ 1918 РОКІВ).....	25
БОНЬ О.І. ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ОДЕСИ У 1920-х РОКАХ: ДІЯЛЬНІСТЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОМІТЕТУ СПРИЯННЯ ВЧЕНИМ.....	30
БОРОДЕНКО О. А. ШИНКИ ЯК ОСЕРЕДКИ НАРОДНИХ РОЗВАГ ТА ЖІНОЧОЇ ДЕВІАНТНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ РАНЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ.....	36
COSMIN BUDEANȘĂ CRIMELE COMUNISMULUI DIN ROMÂNIA ȘI INVESTIGAȚIILE ARHEOLOGICE SPECIALE LA ПССР/ПССМЕР (2006-2016).....	41
ВАРИНСЬКА А.М., КРАВЕЦЬ І.В. ЛІНГВІСТИЧНІ ТЕРМІНИ В КОНТЕКСТІ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ)».....	54
ВАСИЛЕВИЧ А.В. ОДЕСЬКЕ МЛИННО-ТЕХНІЧНЕ УЧИЛИЩЕ (1902-1920 pp.): ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	60

- Ф. 2607. Українсько-російська мирна конференція. – Оп. 1. – Спр. 1.
18. ЦДАВОВУ. – Ф. 2607. Українсько-російська мирна конференція. – Оп. 1. – Спр. 2.
19. Bradley J. Allied Intervention in Russia. – Lanham – New York – London: University of America Press, 1968. – 251 p.
20. Kenez P. Civil War in South Russia, 1919-1920. The Defeat of the Whites. – Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press, 1977. – 378 p.
21. Munholland K. The French Army and Intervention in Ukraine // Revolutions and Interventions in Hungary and its Neighbor States, 1918-1919. / Edited by P. Pastor. – Boulder – Highland Lakes – New York, 1988. – P. 335-356.
22. Stavrou Th. Greek Participation and the French Army Intervention in Ukraine // Revolutions and Interventions in Hungary and its Neighbor States, 1918-1919. / Edited by P. Pastor. – Boulder – Highland Lakes – New York, 1988. – P. 321-333.

УДК--94(477) «1920»

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ОДЕСИ У 1920-х РОКАХ: ДІЯЛЬНІСТЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОГО КОМІТЕТУ СПРИЯННЯ ВЧЕНИМ

О. І. БОНЬ,

канд. іст. наук, доц.,

Київський університет імені Бориса Грінченка

(Україна)

Перше десятиліття більшовицького режиму в Україні позначилось кардинальними змінами у всіх сферах суспільного життя. Окрім політичних зрушень, відбулись визначальні соціальні зміни. У фокусі цих змін була інтелігенція УСРР. Важке матеріальне і соціальне становище, ідеологізоване ставлення режиму до цієї важливої соціальної спільноти перетворило її на соціальну та політичну маргінальну групу. Вона перебувала на межі фізичного виживання на початку 1920 рр. Всеукраїнський комітет сприяння вченим (ВУКСВ), як громадська і частково державна організація у 1920-1930 рр. став значним фактором матеріальної підтримки вчених радянської України. Та одночасно засобом приборкання інтелігенції та її інтеграції до радянської системи. У 1921-1923 рр. його дванадцять представництв і відділень були відкриті у найбільших університетських та наукових центрах України, яка опинилась під контролем більшовиків.

ВУКСВ діяв при уряді УСРР і його робота мала комплексний характер та виходила за межі діяльності традиційної профспілки. Причиною для його створення стало украй важке матеріальне становище представників науки і вищої освіти під час голоду 1921-1923 рр. Але і після закінчення голоду та покращення соціально-економічної ситуації у республіці він продовжував працювати. Оскільки виявився зручним механізмом по обліку вчених (а це була основа для контролю уряду соціальної та громадської активності різних груп населення), впливу на їх матеріальний, а, відповідно, і на психологічний стан. Тому до сфери, якими опікувався ВУКСВ, було віднесено не тільки культурно-просвітницьку роботу, робочий час, санаторно-курортне та пенсійне забезпечення, інші соціальні

питання, а й облік тих, хто мав потребу у матеріальній допомозі – академічному пайку, одязі, взутті, ліках тощо.

Діяльність ВУКСВ уже досліджується українськими істориками. Так О. А. Коляструк зупинилась загалом на характеристиці діяльності Всеукраїнського комітету сприяння вченим у 1920 рр. [1]. Вона зазначала, що ВУКСВ створений спеціальним положенням РНК УСРР 31 жовтня 1921 р., на основі попередніх рішень уряду радянської України [2, арк. 7]. К.В. Діденко досліджувала сприяння ВУКСВ соціальному забезпеченню вчених [3] та діяльність комітету з відкриття Будинків вчених у радянській Україні у 1920 рр. [4]. Сергій Білокінь розглядав діяльність Київського будинку вчених, як вченої корпорації у його персоніфікованому вимірі [5]. Питаннями матеріального становища науковців займалася Г. Брега [6].

Метою дослідження є висвітлення основних напрямків діяльності ВУКСВ у 1920 рр. у великому науковому центрі України – Одесі.

Важливо зазначити думку С.І. Білоконя, що за науковців більшовицька влада взялася раніше, а ніж за митців, які були об'єднані у творчі спілки [5, с. 288]. Відразу із становленням радянської владної системи наукова інтелігенція була об'єднана у профспілки чи організації, які мали соціально-розподільчі та регуляторні функції. І про це свідчить той факт, що ВУКСВ очолив партійний діяч Д. Мануїльський. Слушною також видається думка О. Коляструк про те, що із тимчасового органу допомоги вченим, науково-педагогічним працівникам та митцям ВУКСВ став постійним через соціально-економічні потреби не тільки інтелігенції, а і уряду. І після перших років існування він перетворився на «сполучну ланку у взаєминах влади і інтелігенції, був випробуваним регулятивним інститутом і налагодив необхідну на той час систему контролю над нею» [1, с. 100].

Всеукраїнський комітет сприяння вченим мав кілька основних напрямів роботи. Важливою функцією ВУКСВ був облік наукових працівників. На початку 1920 рр. вони були розділені на молодих наукових робітників та 1-5 категорії (5 – найбільш заслужені науковці, згодом поділ змінився). Так на січень 1924 р. в Одесі рахувались молодими науковими робітниками 178 осіб, 1 категорії – 174, 2 – 124, 3 – 56, 4 – 18, 5 – 2. Загалом 552 особи (третє за кількістю місце в УСРР). Це майже у двічі менше ніж у Києві та Харкові (по 1003 особи) і у двічі більше ніж у Катеринославі, який йшов четвертим. Загалом у республіці було на обліку 3097 наукових працівників (із них категоріальних – 2554) [7, арк. 1]. Зауважимо, що за підрахунками С.Г. Водотики серед науковців Одеси у 1928 р. було 163 суспільствознавці (11,7%), з них 101 працював у науково-дослідних установах [8, с. 88].

Облік науковців був не тільки основою суспільного контролю, а і соціального забезпечення. Зокрема, такого важливого у той час постачання продуктів (академпайки). У звіті ВУКСВ за листопад 1922 – листопад 1923 рр. зазначено, що загалом академпайки скорочено майже на половину (до 4000 при потребі 5500). Важлива деталь – існували сімейні пайки (забезпечували і родину вченого), які значно зменшували загальну кількість тих науковців, які могли

сподіватись на продовольчу допомогу. Загалом одеські науковці із зазначеного числа отримали 775 академпайків (можна порівняти з найбільшою кількістю у Харкові – 1272). Застосовувався ще один важіль впливу – грошовий (додаткове академічне забезпечення). За невеликої кількості (2276 в УСРР) грошова частина пайка доходила до незначної частини вчених із запізненням. Було видано її 373 одеситам-науковцям (тільки категоріям, молодим науковцям не надавались) [7, арк. 2-2а].

Цікавою є мова згаданого звіту. Так необхідність організації відпочинку науковців обґрунтовувалась їх «крайньою втомою» з часів «імперіалістичної» війни і впливом цього на розумовий і життєвий імпульс, який слабнув та впливав на продуктивність наукової творчості. Можна зазначити прагматичний підхід влади до вирішення соціальних питань учених [7, арк. 2а]. Для вирішення цього нагального питання у Харкові, Києві, Катеринославі, Одесі було заплановано у 1922 - 1923 рр. будинки відпочинку на 180 місць на місяць. І хоча створити місця відпочинку у такому обсязі у той рік не вдалось, лікування для тих, хто найбільше його потребував було реалізовано. У «ремонтній» кампанії (так її називає архівний документ) того літа пройшло 800 осіб (включаючи спеціально організований кримський санаторій у горах біля Ялти). І це у той час як Центральний комітет допомоги вченим у Москві відмовив у путівках на Кавказ і Крим. Потрібно визнати, що суттєвою допомогою стали й інші заходи щодо покращення побуту – екстрена грошова допомога, здешевлення квартир, зменшення податків, улаштування їдалень, клубів, гуртожитків, виплати за втрату працездатності (на 672337 крб. – із 14208669 крб. кошторисних асигнувань) [7, арк. 5-7].

Організаційну роботу в Одесі здійснювало відділення секції ВУКСВ (були ще у Києві, Харкові, Катеринославі). Вся матеріальна та грошова частина допомоги в регіонах здійснювалась через Секції наукових робітників – профспілку науковців. А те, що матеріальна допомога була вкрай потрібна навіть відомим вченим, свідчить той факт, що академік Федір Шміт у лютому 1922 р. змушений був просити відріз тканини на штани і черевики, які йому рішенням керівного органу ВУКСВ було видано. Суттєва деталь – звернення кожного науковця розглядалось і протоколювалось окремим пунктом [9, арк. 5 зв.]. Саме у цьому була одна із причин того, що гостро стояло питання еміграції вчених із України через тяжке матеріальне становище.

Не краща була ситуація з матеріальним і грошовим забезпеченням наукової інтелігенції в Одесі. У кінці 1921 р. у відчаї листом із поміткою «терміново» завідувач губерньської профспілки працівників освіти повідомляв, що академпайків мало бути відпущено 526 сімейних (1315 одноособових), а отримав Одеський губерньський комітет продовольства (саме через губерньські органи розподіляли пайки) лише 526 одноособових пайків і ця помилка призвела до «катастрофи» [10, арк. 7]. Вже у січні 1922 р. на листі з Одеси заступник наркома освіти Я. Ряпо червоним олівцем напише резолюцію про те, що вжив заходів, а губерньському відділу освіти загрожував «погром» за те, що при перегляді списків

виявилось, як губвиконком та інші владні органи призначили академпайок своїм службовцям [10, арк. 10-10 зв].

Інколи допомога не доходила до одеських науковців через організаційні причини. Так був анульований через закінчення його терміну наряд на вивезення до Одеси 100 пудів пшеничного борошна, 50 пудів копченості, 50 пудів круп у березні 1922 р. [10, арк. 2]. Зауважимо, що наряди ці передавались ВУКСВ до губернських органів розподілу продовольства.

Вагомим чинником впливу на матеріальне становище наукової інтелігенції у 1920 рр. була заробітна платня. У працівників освіти і мистецтва радянської України середня норма була встановлена по кожній губернії окремо, в залежності від економічного її становища і співвідношення кількості радянських службовців та працівників освіти. У одеській губернії на 1922 р. була встановлена платня у 159 крб. Зауважимо, що в Київській – 145,1 крб., Донецькій найбільше – 257,9 крб., а найменша – у Подільській – 88 крб. Одещина посідала 4 місце (після Київської, Донецької та Харківської губерній) в УСРР за кількістю працівників освіти – 8870 (з них апарат – 660 осіб) [10, арк. 18]. За даними С. Водотики значно зросла платня наукових працівників у зв'язку зі стабілізацією фінансової системи та значним підвищенням зарплати після 1923 р. Але зауважимо, що радянський червінець дорівнював половині довоєнного карбованця. Зарплатня дореволюційного ординарного професора становила 500 карбованців, а академік у 1925 р. отримував 115 червінців, у 1927 р. – 180 червінців [8, с. 104].

П'ятнадцятого червня 1928 керуюча справами ВУКСВ С.М. Бойм, розглянувши поданий кошторис, зверталася з проханням до Секції наукових робітників Одеси (а саме через неї йшло фінансування ВУКСВ) подати докладний реєстр 25 наукових працівників, яким можливо було б видавати додаткове академічне забезпечення. Одночасно пропонувалось для отримання коштів на ремонт Будинку відпочинку в Одесі укласти дефектний акт комісії з представника секції, завідувача будинку відпочинку, міського інженера та представника фінконтролю. Також вимагала негайно надіслати реєстраційні картки тих наукових робітників, яким видавалося того року додаткове академічне забезпечення [11, арк. 8].

Не менш важливим важелем соціального впливу владних органів на наукову інтелігенцію було квартирне питання. В умовах «житлових криз» у великих містах після руйнувань 1918-1920 рр. Це питання було особливо гострим. Двадцять шостого січня 1928 р. на засіданні бюро ВУКСВ під головуванням академіка Д. Багалія розглядалась справа розподілу коштів на житлове кооперативне будівництво наукових працівників. Київська, Харківська і Одеська секції наукових робітників зробили заявку на 1250000 крб. кредиту. Одеса передбачала побудувати 37 квартир по 3 кімнати на 380 тис. крб. (Харків – 60-65 квартир, Київ – 40-41 квартиру). Архівний документ передав напружену атмосферу боротьби за кошти на засіданні. І Одеса була не у кращому становищі, оскільки там, вважалося, була менша житлова криза. Загальне зменшення кредитів на житлове будівництво рішенням РНК до 300 тис. крб. та додаткових банківських коштів (250 тис крб.) призвело до зміни розподілу грошей. У

результаті чого Одесі не передбачалось державного кредиту, а лише 50 тис. крб. при умові надання коштів банком. Із огляду на те, що Одеса могла отримати таку невелику суму, секція наукових робітників вирішила звернутись до Окрвиконкому та Одеської Житлоспілки, за підтримки ВУКСВ, із проханням внести до плану будівництва житловий кооператив «Одеський науковий робітник». Але і документи травня 1928 р. показують, що одеські науковці так нічого і не отримали та змушені були ставити це питання перед урядом УСРР [12, арк. 1-3, 9]. Як бачимо із звіту ВУКСВ за 1930/1931 р. питання житлового будівництва для одеських учених так і не зрушило з мертвої точки [13, арк. 12].

Впливала держава на становище інтелігенції, і одеської зокрема, також і через пенсійне забезпечення. У звіті ВУКСВ за жовтень 1926 - лютий 1927 р. із загальної кількості 58 виклопотаних в УСРР академічних пенсій (дорівнювали окладу) на Одеських учених припадало 5 повних і 9 половинних. У наступному році у Одесі вже отримували 14 академічних і 30 персональних пенсій [14, арк. 4, 8, 10].

Окремим, комплексним напрямком роботи ВУКСВ і його місцевих органів було створення і діяльність Будинків вчених. Першим у УСРР було створено саме Одеський будинок вчених. Він спочатку розміщувався по вул. Щепкіна, 12. Почав працювати з 1 листопада 1922 р. ще до офіційного відкриття у 1923 р. і об'єднував у перші роки понад 200 вчених. Першим керівником Будинку вчених в Одесі став професор С. Й. Шатунівський, заступниками – І. А. Гібш, Л. О. Піпер, секретарем Н. А. Моїсеїв, членом-скарбником – В.Й. Анатоліїв [11, арк. 7]. Із 1930 рр. і до сьогодні Будинок вчених розташований у відомому зразку міської панської садиби ХІХ ст., який дійшов у добре збереженому вигляді маєтку Толстих за адресою Сабанєєв міст, 4 [15]. Одеські вчені отримали майданчик для своєї корпорації першими (після відкриття у Петрограді у 1921 р. та Москві у 1922 р.), згодом і у Харкові – у 1924 р. У Києві Будинок вчених відкрився 24 грудня 1924 р. Перші загальні збори відбулись 12 лютого 1928 р. [4, с. 315]. Його головою був обраний О. К. Дорошкевич.

Основним змістом роботи Будинку вчених став зв'язок між науковцями та широкою громадськістю. Розпочалась робота дуже активно – у 1923 р. здійснено 20 доповідей (без окремих тематичних літературних вечорів та ювілеїв) [4, с. 311-312]. У архіві ВУКСВ відклався план роботи Одеського будинку вчених на 1927-1928 р. Він зафіксував діяльність семи комісій: лекційної, літературно-художньої, музичної, бібліотечної, екскурсійної, редакційно-видавничої та комісії щодо роботи гуртків. Працювала також і їдальня. Передбачались різноманітні форми роботи: переважно лекції, доповіді, вечори наукової інформації, бібліографічні вечори, вечірній робітничий університет, виступи у Будинку Червоної армії, крупних робітничих клубах, диспути, ювілеї, виступи письменників, критичні огляди художніх виставок. Також передбачалось видання 3-4 рази на рік збірників, невеликих брошур [11, арк. 3-5].

У фінансовому звіті Одеського будинку вчених за 1927-1928 бюджетний рік (1.10. 1927 - 1.10. 1928 р.) можна порівняти згаданий план роботи та його реальне виконання, яке відобразилось у витратах чи прибутках. Так головні надходження

були від ВУКСВ (6000 крб.) і Секції наукових робітників та профспілки (2020, хоча планувалось 12000 крб.). Суттєву частину становили членські внески – 2303.25 крб. (план – 2400 крб.). Також Одеський будинок учених сам здобував кошти: концерти та художні читання (2129.35 крб.), платня лекторам гуртків від слухачів (663.40 крб.), прибуток із концертів для коштів на їдальню (963.51 крб.). Загалом було використано 15316.17 крб. [11, арк. 11]. Проводилась і значна організаційна робота у тому бюджетному році – правління мало 19 засідань, комісії – 73 засідання, вечірній пролетарський університет – 41. Відбулась велика кількість засідань гуртків (цікаво, що найбільшим був гурток української мови – 39 членів і 76 засідань) і товариств (Комітет краєзнавства, Товариства імені К. Костанді, Товариства одеських художників, письменників та інших). Прочитано 55 доповідей, відбулося 32 концерти. З повідомленнями виступали відомі науковці Одеси: хранитель та директор Одеського історико-археологічного музею М. Болтенко («Археологія за 10 років Жовтня»), історик О. Ванштейн («Сучасна Франція» – саме у 1927 році він побував у науковому відрядженні у Парижі), археолога і мовознавця С. Дложевського («Мовознавство за 10 років Жовтня»). Відвідало Одеський будинок учених у звітному році 26721 осіб [11, арк. 13-14].

Із огляду на таку роботу керуючий справами ВУКСВ С.М. Бойм повідомляла 22 листопада 1928 р. Секцію наукових робітників Одеси, що на наступний бюджетний 1928/1929 рік заплановано значне збільшення видатків (до 11000 крб.) на утримання Будинку вчених: адміністративно-господарські витрати – 2000 крб., культурно-освітні – 5500 крб., екскурсійні – 2000 крб., на їдальню – 1500 крб. [11, арк. 20].

Таким чином, можна підсумувати, що ВУКСВ у 1920 рр. проводив значну роботу щодо соціальної та організаційної підтримки вчених. Одеса стала одним із головних в УСРР центрів цієї роботи. Найважливішими напрямками роботи в Одесі стали: виплата академічних і персональних стипендій, видача продуктових і грошових академпайків, оздоровлення вчених. Порівняно з Києвом і Харковом залишився нереалізованим, за відсутності державної підтримки, напрямок житлового кооперативного будівництва. Найбільш успішною була діяльність Будинку вчених в Одесі. Він розгорнув різноманітну просвітницьку та наукову роботу.

Література

1. Коляструк О. А. Діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим у 20-ті рр. ХХ ст. / О. А. Коляструк // Інтелігенція і влада. – 2008. – Вип. 13. – С. 97-111.
2. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОУ), ф. 331, оп. 1, спр. 4, 37 арк.
3. Діденко К. В. Діяльність всеукраїнського комітету сприяння вченим щодо соціального забезпечення науковців УСРР у 20-х рр. ХХ ст. / К. В. Діденко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2014. – Вип. 40. – С. 125-128.
4. Діденко К. В. Діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим з відкриття Будинків вчених в Україні (1920-і рр.) / К. В. Діденко // Гуржіївські історичні читання. – 2014. – Вип. 7. – С. 308-310.

5. Білокінь С. Київська вчена корпорація (20 – 50-ті рр. ХХ ст.) / Білокінь Сергій // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2008. – Вип. 14. – С. 288-305.
6. Брега Г. Питання матеріального становища науковців України у діяльності профспілок об'єднань (20 – поч. 30-х років). В кн.: Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. - К., 1996. – Вип. 2.
7. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 68, 30 арк.
8. Водотика С.Г. Історична наука УСРР 1920-х років: соціополітичні, організаційні та концептуальні основи функціонування: Монографія. – Херсон: ХЮІ ХНУВС, 2006. – 336 с.
9. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 14, 232 арк.
10. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 15, 69 арк.
11. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 300, 20 арк.
12. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 325, 18 арк.
13. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 390, 26 арк.
14. ЦДАВОУ, ф. 331, оп. 1, спр. 187, 34 арк.
15. Офіційний сайт Одеського будинку вчених – <http://science-house.odessa.ua/>

УДК 640.443:316.624–055.2

ШИНКИ ЯК ОСЕРЕДКИ НАРОДНИХ РОЗВАГ ТА ЖІНОЧОЇ ДЕВІАНТНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СОЦІУМІ РАННЬОМОДЕРНОГО ЧАСУ

О.А. БОРОДЕНКО,

канд. іст. наук, ст. викладач,

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
(Україна)*

Християнські норми здавна повчали людей дотримуватися праведної поведінки, тобто наслідувати Божим заповідям: «не вкради», «не вбивай», «не чини перелюбу» тощо. Проте соціальний статус, матеріальний стан та соціокультурні особливості суспільства Гетьманщини впливали на поведінкові стратегії жінок та породжували їхні асоціальні прояви, а осередками такої девіантності передусім були шинкові хати. Тому в дослідженні звернімо увагу на маловивчену в українській історіографії проблематику шинкарства, яка передбачає власну авторську інтерпретацію маловідомих, навіть маргінальних аспектів, які зрідка потрапляли у коло спеціальних наукових дискурсів. На прикладі переважно сільського соціуму Полтавського полку спробуємо з'ясувати, завдяки матеріалам Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 років, окремим судовим справам, художньої та мемуарної літератури, чисельність корчмів у селах, графік їхньої роботи та розкрити певні впливи винокуріння на життя жінки ранньомодерного часу.

Корчмаабошинок (від нім. *Schenke*) – в Україні будівля або заїзд, де продавалися спиртні напої. Завідувачами таких закладів були корчмарі (шинкарі), робота яких уважалася непристойною для «добрих людей» [1, с. 302]. Загалом ставлення українського простолюду до шинкових хат було неоднозначним і дуалістичним. Вони були своєрідними розважальними центрами певних